

Article Arrival Date
Makale Geliş Tarihi
22.11.2024

Article Published Date
Makale Yayın Tarihi
20.12.2024

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARIN OKULA UYUMLARI ÜZERİNE YAPILMIŞ ARAŞTIRMALARIN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF STUDIES ON SCHOOL ADJUSTMENT OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS

¹Dr. Arş. Gör. Erkan KARAMAN,

¹Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Niğde,

[ORCID: 0000-0001-7949](https://orcid.org/0000-0001-7949)

Özet

Okullar, öğrencilere bilişsel ve psikososyal bilgi ve beceriler kazandırmayı hedefleyen kurumlardır. Okula yeni başlayan öğrencilerin okula uyum sağlamaları öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilişsel ve psikososyal kazanımları edinmeye hazırbulunuşluklarına etki etmektedir. Özel gereksinimli bireyler, gelişimsel açıdan dezavantajlı bir gruptur. Normal akranlarına göre bilişsel, psikomotor, dil ve iletişim, özbakım ve sosyal açıdan yetersizlikler gösterebilmektedirler. Piaget'e göre karşılaşılan her yeni durum ve ortam içerisinde birey yeniden dengelenmeye ihtiyaç duymaktadır.

Bu çalışmada özel gereksinimli çocukların okula uyumları üzerine yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Araştırma sistematik bir derleme çalışmasıdır. Araştırma Web of Science, ERİC, Scopus, Google Akademik, Open Access Library, SAGE Journals(Premier), TR Dizin ve YÖKTEZ veri tabanlarında 'Adapt to School', 'Adaptation To School', 'Adjust to School', 'School Adjustment', 'Okula Uyum' arama terimleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçları özel gereksinimli çocukların okula uyumlarına etki eden faktörler, okula uyumda karşılaşılan güçlükler, karşılaşılan bu güçlüklerle çözüm önerileri araştırmanın alt amaçları doğrultusunda ortaya konulmuş ve tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okula Uyum, Özel Gereksinimli, Yetersizlik

Abstract

Schools are institutions that aim to provide students with cognitive and psychosocial knowledge and skills. The adaptation of the students who have just started school to the school affects their readiness to acquire the cognitive and psychosocial gains that are aimed to be gained by the students. Individuals with special needs are a developmentally disadvantaged group. Compared to their normal peers, they may show cognitive, psychomotor, language and communication, self-care and social inadequacies. According to Piaget, the individual needs rebalancing in every new situation and environment encountered.

In this study, studies on school adjustment of children with special needs were examined. The research is a systematic review study. Research Web of Science, ERIC, Scopus, Google Academic, Open Access Library, SAGE Journals(Premier), TR Index, YÖKTEZ databases 'Adapt to School', 'Adaptation To School', 'Adjust to School', 'School Adjustment', 'Okula Uyum' was carried out using the search terms.

The results of the research, the factors affecting the adaptation of children with special needs to

school, the difficulties encountered in adaptation to school, and the solutions to these difficulties are presented and discussed in line with the sub-objectives of the research.

Keywords: School Adjustment, Special Needs, Disability

Giriş

Okula uyum, çoklu ve karmaşık etkilerin olduğu bir süreçtir. Okula başarılı uyum, geniş bir dizi akademik, sosyal-duygusal ve davranışsal yeterliliğin gösterilmesiyle belirlenir. Pek çok yeterlilik arasında, çocuklardan okuryazarlık ve aritmetik gibi entelektüel beceriler geliştirmeleri, öğrenme motivasyonu geliştirmeleri, akranlarıyla uygun şekilde etkileşim kurmaları ve nihayetinde öğrenci olarak olumlu bir kimlik oluşturmaları beklenir (Reynolds & Bezruczko, 1993). Çocukların okula uyum başarıları, gelecekteki akademik, sosyal-duygusal ve davranışsal gelişim için bir temel oluşturmada biçimlendirici olarak tanımlanmıştır (Entwistle & Hayduk, 1988).

Okula uyum sağlama yeteneğinin çocukların ileriki dönemlerde akademik başarıları, davranışsal işlevleri ve sosyal uyumları üzerinde önemli etkileri vardır (Hughes, 2011; Schmitt, Pentimonti & Justice, 2012). Okul bağlamında, öğrencilerin yeni okul ortamına uyumu, öğrencilerin psikolojik iyi oluşu ve aidiyet duygusunu, akranları ve öğretmenleri ile sosyal etkileşimlerinin kalitesini, okulla ilgili beceri ve davranışları, beklentileri, özgüveni ve akademik performanslarını içerir (Makarova & Birman, 2016).

Rutter (1987) karmaşık bir süreç olarak tanımladığı okula uyum süreci için stres, kalıtsal ve yaşantısal bireysel farklılıklar, telafi edici deneyimler, çevre niteliği ve fırsatlar gibi özelliklerin yanı sıra özsaygı ve başa çıkma becerilerinin de önemli olduğunu ifade etmektedir (Kaya & Akgün, 2016). Okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum düzeylerine cinsiyet, yaş ve okula devam süresi değişkenlerinden etkilenmektedir (Kaya & Akgün, 2016). Küçük çocuklarda, özellikle zihinsel yetersizliği olan çocuklarda ihtiyaçlarını ifade edecek uygun iletişimsel becerilere sahip olmayabilirler, bu durum uyumsuz davranışların okulda ve evde ihtiyaçların ifadesi için etkili bir yol haline gelmesiyle sonuçlanabilir (McIntyre, Blacher & Baker, 2006).

Okula uyumda çevresel faktörlerin etkileri olduğu binmektedir. Okula uyum öğretmen, ebeveyn, akranlar ve diğer kişilerden etkilenen bir yapıdır. Bronfenbrenner'in (1979) ekolojik sistemler kuramı, çocukların okula erken uyumlarını anlamak için yararlı bir çerçeve sağlar ve çocuğun gelişimi üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkilerin uygulanmasında çocuğun çevresinin çeşitli düzeylerinin önemini vurgular (Eisenhower, Bush & Blacker, 2015). Ekolojik sistemler teorisi çocukları, özellikle de uyum sağlama riski taşıyanları öğrenci olarak anlamakla ilgilidir (Rimm-Kaufman & Pianta, 2000; Seginer, 2006).

Özel gereksinimli çocukların, okula uyumları konusunda yapılan araştırmaların incelenmesi ile mevcut durumun ortaya koyulması, sorunlardan ve çözüm önerilerinden bilgi sahibi olunması özel gereksinimlilerin eğitimlerinde kaliteyi yükseltici etki edeceği düşünülmektedir. Bu araştırma bu bağlamda önem taşımaktadır.

1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada özel gereksinimli çocukların okula uyumları ile ilgili araştırmaların incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçların yanıtları aranmıştır:

- 1.Özel gereksinimli çocukların okula uyumlarını etkileyen faktörler nelerdir?
- 2.Özel gereksinimli çocukların okula uyumlarında karşılaşılan sorunlar nelerdir?
3. Özel gereksinimli çocukların okula uyumlarında karşılaşılan sorunlara getirilen çözüm önerileri nelerdir?

2.Araştırmanın Yöntemi

Araştırma özel gereksinimli çocukların okula uyumları üzerine yapılan araştırmaların incelenmesini amaçlayan sistematik derleme araştırmasıdır. Sistematik derleme araştırmalarında araştırma konusu belirlenir, dahil etme ve hariç tutma kriterleri belirlenir.

Araştırmada dahil etme kriterleri;

- 1.Özel gereksinimli çocuklarda okula uyum konusu ile ilgili olma
2. Erişilebilir olma
3. Web of Science, ERİC, Scopus, Google Akademik, Open Access Library, SAGE Journals(Premier), TR Dizin ve YÖKTEZ veri tabanlarında yer alma.
- 4.Araştırmaya süre sınırı koyulmamıştır.
5. Araştırmaya 'Adapt to School' , 'Adaptation To School', 'Adjust to School' , 'School Adjustment', 'Okula Uyum' terimleri ile arama yapılmış ve erişi sağlanan araştırmalar dahil edilmiştir.

Araştırmada hariç tutma kriterleri

- 1.Araştırmada aranan terimlerde ulaşılabilen araştırmalar haricindeki araştırmalar hariç tutulmuştur.
- 2.Konu ile doğrudan ilgili olmayan araştırmalar incelemede hariç tutulmuştur.

Araştırmada dahil etme ve hariç tutma kriterlerine göre erişilen araştırmaların öncelikle araştırmacılar tarafından özetleri okunmuştur. Konu ile ilgili olduğu görülen 23 araştırma analize alınmıştır.

3. Bulgular

3.1. Özel Gereksinimli Çocukların Okula Uyumlarını Etkileyen Faktörler

Araştırma sonucunda özel gereksinimli çocukların okula uyumlarını etkileyen faktörler çocuk, ebeveyn, öğretmen, akran ve sistemsel olarak temalar altında toplanmıştır.

3.1.1.Özel gereksinimli çocuk ile ilgili faktörler

Sosyal beceriler (Aksoy,2018), iletişim becerileri, akademik beceriler, pragmatik dil becerileri (Tiryaki, 2022), benlik algısı, duygusal zeka (Fakolade & Oyedokun, 2016), engel türü ve şiddeti (Martinez, 2006; Wendelborg & Tossebro, 2008), çocuğun yaşı, özgüven, mizaç, kaygı düzeyleri (McGovern ve diğ., 2016; Murray & Greenberg, 2001), problem davranışlar (Yıldırım, 2022; Charitaki, 2018 ; Bakkaloğlu ve diğ., 2019; Reed-Victor, 2004), öğretmene karşı tutum, sosyal destek algıları (Martinez, 2006), okula yönelik tutum (Irwin ve diğ. 2018) ve alt ıslatma gibi psikiyatrik sorunlar (Sayan, 2020), özel gereksinimli çocukların okula uyumlarına etki eden faktörler olarak araştırmada elde edilmiştir.

3.1.2. Özel gereksinimli çocukların ebeveynleri ile ilgili faktörler

Ebeveynlerin yetersiz bilgiye sahip olmaları, özel gereksinimli öğrenciye yönelik tutumları, sosyoekonomik düzey (Fakolade & Oyedokun, 2016), ebeveyn katılımı ve ebeveyn memnuniyeti (Baughan, 2012) faktörleri araştırma sonuçlarına göre özel gereksinimli çocukların okula uyumlarını etkilemektedir.

3.1.3. Özel gereksinimli çocukların öğretmenleri ile ilgili faktörler

Öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların eğitimleri hakkında yetersiz bilgi ve beceriye sahip olmaları (İbileme, 2019), Öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciye karşı tutumları ve ebeveynler ve diğer okul personeli ile işbirliği yapma düzeyleri faktörleri araştırma sonuçlarına

göre özel gereksinimli çocukların okula uyumlarını etkilemektedir.

3.1.4. Akranlarla ilgili faktörler

Özel gereksinimli öğrencilere karşı tutumları ve sosyal kabul düzeyleri faktörleri özel gereksinimli öğrencilerin okula uyumlarını etkilemektedir (Bakkaloğlu ve diğ., 2019; Yıldırım, 2022).

3.1.5. Sistemsel faktörler

Geçiş uygulamaları (Baughan, 2012), hazırlık programları (Öztürk-Özgönenel & Girli, 2016; Köylü, 2019; Chu & Jhuo, 2022), rehberlik hizmetleri (Roskam ve diğ., 2008), kapsayıcı eğitim anlayışı (Sakız, 2017; Khochen-Bagshow, 2020), kaynaştırma yöntemleri (Santich&Kavanagh, 1997), okulun fiziki şartları ve okulda kalma süresi (İbileme, 2019), faktörleri özel gereksinimli çocukların okula uyumlarını etkilemektedir.

3.2. Özel Gereksinimli Çocukların Okula Uyumlarında karşılaşılan Sorunlar

Okula karşı olumsuz tutum içinde olma (Irwin ve diğ.,2011), öğretmene karşı olumsuz tutum içerisinde olma (McCovern ve diğ., 2016), özgüven problemleri yaşama (Chartaki ve diğ. 2018), yüksek kaygı düzeyinde olma, sosyal beceri yetersizlikleri (Aksoy, 2018), negatif duygusallık, görevde sebatkar olmama, çekingenlik, aşırı hareketlilik, içekapanıklık, saldırgan davranışlar, derse katılımda isteksizlik (Yıldırım, 2022), iletişim becerilerinde yetersizlik, akademik becerilerde yetersizlik, ev ödevlerinde sorunlar yaşama, yönergelere uymama, sınıfta eğitim ve öğretimi bozucu davranışlar sergileme (Kahraman ve diğ., 2018) gibi özel gereksinimli çocukla ilgili faktörler özel gereksinimli çocukların okula uyumlarında karşılaşılan sorunlardır.

Akranlarla ilgili düşük sosyal kabul düzeyi ve olumsuz akran tutumları, öğretmenlerle ilgili yöntem ve teknikte özel gereksinimli öğrenci için uyarlamalar yapmama (Wendelborg & Tossierbro, 2008) ve özel gereksinimli öğrenciye karşı olumsuz tutum içerisinde olma, sistemsel olarak okulların kapsayıcı eğitim anlayışında olamaması, okulların fiziki alt yapıların yetersizliği (İbileme, 2019) ve okullarda kapsayıcı eğitimin paylaşımlarının işbirliği içerisinde olmaması (Krochen & Bagshow, 2020) sorunlar özel gereksinimli çocukların okula uyumlarını zorlaştırmaktadır.

3.3.Özel Gereksinimli Çocukların Okula Uyumlarında Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Çözümler

Karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri sistemsel ile ilgili çözüm önerileri; okulların fiziki yeterliklerinin geliştirilmesi, kapsayıcı eğitime dahil olan paylaşımların işbirliği içerisinde hareket etmesi (İbileme, 2019; Sakız, 2017), yüksek yoğunluklu ve bireysel geçiş hizmetlerinin planlanması ve hizmetlerin sağlanması (Baughan, 2012; Tiryaki, 2022 ; Chu & Jhou, 2022), normal okullarda özel eğitim uzmanlarının derslere girebilmesinin önündeki yasal sorunların giderilmesi (Köylü, 2019), özel gereksinimli çocukların ailelerine okul başlangıcında danışmanlık hizmeti verilmesi (Chartaki, 2018; Bakkaloğlu ve diğ., 2019), okulların kapsayıcılık rolünün iyileştirilmesi (Krochen-Bagshow, 2020) ve her çocuk için disiplinler arası bir ekip çalışması ile uyumu kolaylaştırıcı bireysel müdahalelerin yapılması.

Özel gereksinimli çocuk ile ilgili sorunlara yönelik çözüm önerileri: Tıbbi gereksinimler için tedaviye başvurulması (Sayan, 2020), sosyal kabulü arttırıcı etkinlikler düzenlenmesi (İbileme, 2019; Kahraman ve diğ., 2018), destek akran gruplarının oluşturulması, sosyal destek programlarının oluşturulması, özel gereksinimli çocukların kaygı ve korkularını azaltıcı müdahalelerin yapılması (Murray & Greenberg, 2001), araştırmaların daha geniş gruplarla ve boylamsal olarak sürdürülmesi.

4.Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları incelendiğinde özel gereksinimli çocukların okula uyum süreçlerine etki eden çok sayıda faktörün olduğu ortaya koyulmuştur. Araştırmalarda sosyal kabulün okula uyuma etkisi sıklıkla araştırmalara konu olmuştur. Bir başka sonuç okula uyum ile sosyal beceri yetersizliği arasındaki ilişkidir. Otizm spektrum bozukluğuna sahip öğrencilerin yetersizliğin karakterize özellikleri olan sosyal becerilerde ve iletişim becerilerinde yetersizlikler göstermesi okula uyumlarını zorlaştırıcı faktörler olarak ortaya koyulmuştur. Özel gereksinimli öğrencilerin özgüven, benlik algısı, olumsuz mizaç öğelerine sahip olma durumları okula uyumlarını etkilemektedir. Literatürde rehberlik servisleri için bu konularda çalışmalar yürütülmesi tavsiyelerine ulaşılmıştır. Özel gereksinimli çocukların okula karşı olumsuz tutumları okula uyumu etkilemektedir. Okula aidiyet duygusunun geliştirilmesi, sınıfa ve etkinliklere katılımı arttırıcı etkinlik ve uyarlamalarının olması okula uyuma olumlu katkı yapacağı düşünülmektedir.

Kapsayıcı eğitime yeterlilik özel gereksinimli çocukların okula uyumlarına etki eden bir faktör olarak literatürde tartışılmıştır.Öğretmen-ebeveyn-okul personeli-rehberlik hizmetleri işbirliği özel gereksinimli çocukların okula uyumlarında etkili olacak bir faktör olarak araştırmalarda önerilmiştir. Öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklara karşı tutumları, öğretmen yeterlilikleri, öğretmen-çocuk ilişkisi literatürde üzerinde durulan öğretmenlerle ilgili faktörler olarak ortaya koyulmuştur. Kapsayıcı eğitime tüm paydaşların hazırlanması, paylaşılar arasında işbirliği için olumlu tutumların geliştirilmesi, öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim alması, okulların fiziki yeterliklerinin geliştirilmesi özel gereksinimli çocukların okula uyumları için gerçekleştirilmesi gereken eylemler olarak ortaya çıkmıştır. Lübnan'daki bir araştırmada görme yetersizliği olan öğrencileri okulların kayıt etmekte isteksizliği ve okulların yetersizlik için uyarlamaya gitmek yerine yetersizliğe sahip çocukların okul sistemine uymalarını beklemeleri kapsayıcılık konusunda henüz iyileştirmelerin olması gerektiğini düşündürmektedir.

Okullarda özel gereksinimli çocukların sosyal, iletişimsel yetersizlikleri, saldırgan ve problem davranışları bu öğrencilerin akran kabulünü etkilemektedir. Özel gereksinimli öğrencilere uygun davranış kazandırma etkinlik ve müdahalelerin uygulanması gerektiği bu durumun da akran kabulü ve okula uyum düzeyini etkileyebileceği görüşü ortaya koyulmuştur.

Araştırma sonucunda ilkokula hazırlık programlarının ve geçiş hizmetlerinin özel gereksinimli çocukların okula uyumlarına olumlu katkı yaptığı bulunmuştur. Yoğun düzeydeki geçiş uygulamalarının özel gereksinimli çocuklar için yaygınlaştırılması, bu eylemler için yasal düzenlemelere gidilmesi okula uyum için önem taşıdığı düşünülen konular olarak düşünülmektedir.

5.Öneriler

Özel gereksinimli çocukların okula uyumlarını inceleyen araştırmaların daha çok normal okullarda yürütüldüğü görülmüştür. Gelecek araştırmalarda özel eğitim okullarındaki okula uyum araştırmaları desenlenebilir.

Kapsayıcı eğitim anlayışının geliştirilmesi, paydaşlar arasındaki işbirliğinin arttırılması okula uyum için üzerinde çalışılması gereken durumlar olarak önerilmektedir.

Geçiş uygulamaları ve hazırlayıcı programlar özel gereksinimli çocukların için yaygınlaştırılmalı, bu konunun ülkemizde yasal bir statüye kavuşturulması önerilmektedir.

Kaynakça

- Abbey S. Eisenhower, Hillary Hurst Bush & Jan Blacher (2015) Student-Teacher Relationships and Early School Adaptation of Children with ASD: A Conceptual Framework, *Journal of Applied School Psychology*, 31:3, 256-296, DOI: 10.1080/15377903.2015.1056924
- Aksoy, F. (2018). Okul Öncesi Dönemdeki Gelişimsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Sosyal Beceri Düzeyleri Okula Uyumlarını Yordar mı?. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 37(2), 91-105.
- Bakkaloğlu, H., Sucuoğlu, B., & Özbek, A. B. (2019). Okul Öncesinde Özel Gereksinimli Olan ve Normal Gelişen Çocukların Sosyal Kabul Düzeylerinin İncelenmesi. *Ilkogretim Online*, 18(2).
- Bart, O., Hajami, D., & Bar-Haim, Y. (2007). Predicting school adjustment from motor abilities in kindergarten. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 16(6), 597-615.
- Baughan, C. C. (2012). An examination of predictive factors related to school adjustment for children with disabilities transitioning into formal school settings (Doctoral dissertation, Clemson University).
- Chu, S. Y., & Jhuo, R. A. (2022). Parent-professional partnership in promoting school readiness skills for children with disabilities entering first grade. *Early Years*, 1-18.
- Charitaki, G., Marasidi, Y., & Soulis, S. G. (2018). School Adjustment: A Case of an Adolescent Diagnosed with Specific Learning Disabilities. *Open Journal of Social Sciences*, 6(04), 15.
- Doğan, S., Kelleci, M., Sabancıoğulları, S., & Aydın, D. (2008). Bir ilköğretim okulunda öğrenim gören çocuklarda ruhsal uyum sorunları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7(1), 47-52.
- Entwisle, D. R., & Hayduk, L. A. (1988). Lasting effects of elementary school. *Sociology of Education*, 61, 147-15
- Fakolade, O. A., & Oyedokun, S. O. (2016). Psychosocial Variables as Predictors of School Adjustment of Gifted Students with Learning Disabilities in Nigeria. *Journal of the International Association of Special Education*, 16(1).
- Hughes, J.N. (2011). Longitudinal effects of teacher and student perceptions of teacher-student relationship qualities on academic adjustment. *Elementary School Journal*, 112, 38-60.
- Irvin, M. J., Farmer, T. W., Weiss, M. P., Meece, J. L., Byun, S. Y., McConnell, B. M., & Petrin, R. A. (2011). Perceptions of school and aspirations of rural students with learning disabilities and their nondisabled peers. *Learning Disabilities Research & Practice*, 26(1), 2-14.
- İbileme, S. (2019). Yetersizliği olan öğrencilerin ilkökula başlama sürecinde okula uyumuna yönelik ailelerinin ve öğretmenlerinin görüşleri (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Khochan-Bagshaw, M. (2020). Drivers of 'inclusive secondary schools' selection: lessons from Lebanon. *International Journal of Inclusive Education*, 1-16.
- Köylü, E. S. (2019). OÇİDEP'e (Otistik çocuklar için davranışsal eğitim programı) dahil olan otizmlili bir çocuğun ilkökula uyumunun incelenmesi (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)).
- Kahraman, P. B., Şen, T., Alataş, S., & Tütüncü, B. (2018). Okul öncesi dönemde okula uyum sürecine ilişkin öğretmen görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 681-701.
- Kaya, Ö. S., & Akgün, E. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların okula uyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(4).
- Makarova, E., & Birman, D. (2016). Minority students' psychological adjustment in the school context: an integrative review of qualitative research on acculturation. *Intercultural Education*, 27(1), 1-21.

- Martínez, R. S. (2006). Social support in inclusive middle schools: Perceptions of youth with learning disabilities. *Psychology in the Schools*, 43(2), 197-209.
- McIntyre, L. L., Blacher, J., & Baker, B. L. (2006). The transition to school: Adaptation in young children with and without intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(5), 349-361.
- McGovern, J. C., Lowe, P. A., & Hill, J. M. (2016). Relationships between trait anxiety, demographic variables, and school adjustment in students with specific learning disabilities. *Journal of Child and Family Studies*, 25(6), 1724-1734.
- Murray, C., & Greenberg, M. T. (2001). Relationships with teachers and bonds with school: Social emotional adjustment correlates for children with and without disabilities. *Psychology in the Schools*, 38(1), 25-41.
- Özgönenel, S. Ö., & Girli, A. (2016). Otizmli kaynaştırma öğrencilerinin sınıflarında akran ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programının etkililiğinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(1).
- Reynolds, A. J., & Bezruczko, N. (1993). School Adjustment of Children at Risk Through Fourth Grade. *Merrill-Palmer Quarterly*, 39(4), 457-480. <http://www.jstor.org/stable/23087244>
- Reed-Victor, E. (2004). Individual differences and early school adjustment: Teacher appraisals of young children with special needs. *Early Child Development and Care*, 174(1), 59-79.
- Rimm-Kaufman, S. E., & Pianta, R. C. (2000). An ecological perspective on the transition to kindergarten: A theoretical framework to guide empirical research. *Journal of Applied developmental psychology*, 21(5), 491-511.
- Roskam, I., Zech, E., Nils, F., & Nader-Grosbois, N. (2008). Engelli çocukların okula yeniden uyum sağlaması: Ebeveynin bilişsel ve davranışsal uyumunu zorlayan stresli bir yaşam olayı. *Danışmanlık ve Gelişim Dergisi: JCD*, 86 (2), 132.
- Rutter, M. (1987). Temperament: Conceptual issues and clinical implications, *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, 316-331.
- Sakız, H. (2017) Impact of an inclusive programme on achievement, attendance and perceptions towards the school climate and social-emotional adaptation among students with disabilities, *Educational Psychology*, 37:5, 611-631, DOI: 10.1080/01443410.2016.1225001
- Santich, M., & Kavanagh, D. J. (1997). Social adaptation of children with mild intellectual disability: Effects of partial integration within primary school classes. *Australian Psychologist*, 32(2), 126-130.
- Sayan, İ. (2020). Özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerden alt ıslatma problemi yaşayan ve yaşamayanların okula uyum sorununun incelenmesi.(Master dissertation, Haliç Üniversitesi)(Türkiye).
- Schmitt, M.B., Pentimonti, J.M., & Justice, L.M. (2012). Teacher-child relationships, behavior regulation, and language gain among at-risk preschoolers. *Journal of School Psychology*, 50(5), 681-699.
- Seginer, R. (2006). Parents' educational involvement: A developmental ecology perspective. *Parenting: Science and practice*, 6(1), 1-48.
- Tiryaki, E. E. (2022). Kaynaştırma Uygulamaları Kapsamında Okul Öncesi Eğitimi Alan Özel Gereksinimli Öğrencilerin Pragmatik Dil Becerileri İle Okula Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Wendelborg, C. ve Tøssebro, J. (2008). Norveç'te ilkokuldaki engelli çocuklar arasında okula yerleştirme ve sınıfa katılım: boylamsal bir çalışma. *Avrupa Özel İhtiyaç Eğitimi Dergisi*, 23 (4), 305-319.
- Yıldırım, B. Özel Gereksinimli Çocukların Okula Uyum Sürecine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 56(56), 118-134.